

Aktstykker vedrørende Baptistsagen 1844—47.

Ved H. Rosendal.

I sin »Den danske Kirkes Historie i Aarene 1817—54« og i Kirkehist. Saml. 3. R. V, 437 ff. har Provst L. Koch efter Aktstykker i Rigsarkivet givet en Fremstilling af Gangen i Sagen om Tvangsdaab af Baptisternes Børn, der havde rejst sig paa Grundlag af Plakaten af 27. Dec. 1842, og som især blev brændende, da den daværende Sognepræst i Pedersborg og Kindertofte, Lic. P. C. Kierkegaard, negtede at døbe de Baptisters Børn, der, imod Forældrenes Indsigelse, i Henhold til den nævnte Kancelliplakat førtes til Daab af dertil beskikkede Værger.

De nedenfor meddelte Breve ville nærmest kunne betragtes som Bilag til Provst Kochs Afhandlinger og ville ikke i nogen væsentlig Grad forandre den Opfattelse, Provsten gør gældende, om de end paa et eller andet Punkt kunne bringe en ny Oplysning.

Da Gaardmand Jørgen Hansen i Begyndelsen af 1843, som Værge for den baptistiske Indsidders Jens Jensens Barn, henvendte sig til Sognepræst Kierkegaard med Anmodning om at faa Barnet døbt i Henhold til ovennævnte Plakat, svarede Kierkegaard, som bekjendt, Nej og skrev en Ansøgning om Fritagelse for at forrette denne Daabs-

handling. Denne Ansøgning indsendte han, naturligvis, gennem Biskop Mynster, til hvem — som det vil mindes — hans Fader havde staaet i venligt Forhold, og af hvem han selv var kendt fra sin Ungdom.

Biskoppen tilskrev ham derefter privat følgende Brev:

Kjøbenhavn 10 Februar 1843.

Kiere Hr. Kierkegaard!

Det Andragende, jeg i Dag har modtaget fra Dem, har bedrøvet mig mere, end De maaskee formoder. Jeg har endnu tilbageholdt det, fordi jeg først vilde bede Dem, redelig i Deres Samvittighed, uden forudfattet Mening, at overveie, hvad jeg her skal fremsætte.

Intet Samfund, altsaa heller ikke Stat eller Kirke, kan bestaae, naar Enhver vil følge sin egen Mening og ikke rette sig efter lovlig givne Bestemmelser. Ere disse Bestemmelser ikke rigtige, da hviler Ansvaret paa dem, som have foreskrevet dem, men paa os hviler et svært Ansvar, naar vi løse de Baand, som skulle sammenholde Menneskene. Dette gielder desto mere, jo helligere disse Baand ere, og gielder altsaa fortrinligen Lydighed mod Kongens Befalinger, og gielder dobbelt geistlige Mænd, der skulle foregaae deres Medchristne med et godt Exempel.

I nærværende Tilfælde kan De ikke miskiende, mange fornuftige og christeligsindede Mænd have den Overbevisning, at Regieringen har været aldeles befoiet, ja forpligtet til at bestemme, hvad der er blevet anordnet i Henseende til baptistiske Forældres Børn. Desto mere bør enhver vogte sig for at ville stemple denne Anordning som aabenbar stridende mod Guds Befaling; og kun i dette Tilfælde kunde vi være berettigede til at negte Lydighed.

Det er vistnok saa, at Forældrene ere deres Børns nærmeste og naturligste Værger, men det er ligesaa vist, at der ere mange Tilfælde, hvor Staten er berettiget og forpligtet til at paatage sig det Værgemaal, som Forældrene ikke ville føre, eller som de føre utilbørligen. Saaledes er

Staten upaatvivlelig berettiget til at fordre, at ethvert Barn skal strax optages og opdrages i et af den anerkjendt Troessamfund. Da nu Baptisterne erklære, at deres Børn ikke høre til deres Menighed, og ikke kunne optages deri, før de ere komne til moden Alder, saa maa den christelige Stat eller Menighed antage sig disse, ligesaa vel som andre forladte Børn. Dersom den ikke var berettiget hertil, da maatte den heller ikke kunne foretage Noget, naar ryggesløse Forældre erklærede, at de for deres Deel intet Samfund vilde have med den christelige Kirke, og ikke vilde have deres Børn opdragne i dens Grundsætninger; og saaledes skulde da Regieringen, hvis Pligt det dog er at haandhæve den evangeliske Kirke i Landet, blot see til, naar Børn voxede op uden al Religion.

Hvad De anfører om Ordinations-Løvtet og Præste-Eden, forekommer mig ikke at have den mindste Betydning. Forpligtelsen er at forvalte Sacramentet efter Christi Indstiftelse, sømmeligen og andægtigen, og det staaer til Præsten selv at forrette den hellige Handling saaledes, at den ikke synker til en tom Ceremonie. Hvorledes Barnets Forældre skulle være »de Eneste, der ere christelig berettigede til at svare det vigtige Ja«, forstaaer jeg ikke, og det er mig ikke bekiendt, at dette nogensinde tilforn er blevet paastaet. Ved de fleste Børns Daab er det jo ikke Forældrene, der svare Jaet; og med Baptisternes Børn forholder det sig som med Hitte-Børn eller med fader- og moderløse Børn: den christelige Menighed bringer dem til Daaben, naar Forældrene ikke kunne eller ikke ville. Heri kan altsaa intet Besværende være for Præstens Samvittighed, og vi maae ikke forglemme, at det ogsaa er vor edelige Forpligtelse: *obedientiam seculari magistratui debitam præstare*.

Hvad Børnenes tilkommende Underviisning og Opdragelse angaaer, da er det meget tvivlsomt. om de ville være udsatte for flere og større Farer, end de fleste andre Børn,

og vi negte jo dog ikke selv aabenbar ryggesløse og ugudelige Forældres Børn Daaben. Efter Anordningen ere de baptistiske Forældre underkastede den almindelige Forpligtelse i Henseende til Børnenes Skolegang; disse ville da for det Meste erholde den samme Underviisning som de fleste andre Børn; og at Forældrenes Forledelse til Frafald ikke altid er virksom, kan ogsaa sees deraf, at saavel Rydings som Graveur Mønsters Børn ikke have villet træde over til Secten, men have ladet sig confirmere i vore Kirker. Hvorledes det i Tiden vil gaae med disse Børn, vide vi ligesaa lidet, som i Henseende til de andre Børn, vi døbe; men dersom vi ved at negte dem Daaben gjøre Vort til at holde dem ude fra Kirken, have vi et stort Ansvar.

I det jeg haaber og beder Gud, at disse Forestillinger maa finde Indgang hos Dem, og at De ikke vil bidrage til at forøge Forvirringen i vor Kirke, indsender jeg ikke Deres Andragende, førend jeg modtager Deres Svar, som jeg dog efter Omstændighederne maa udbede mig snart. Skal jeg indsende det, da kan jeg ikke andet end paa det Bestemtteste erklære mig derimod, da Tilstaaelsen deraf, efter min Overbevisning, vilde have de farligste Følger for Kirken. — At paalægge en anden Præst at forrette, hvad der er Deres Embedspligt, vil ikke kunne lade sig gjøre, derimod kan der Intet være til Hinder, hvis De formaaer en anden ordineret Mand til paa Deres Vegne at udføre Handlingen.

Endnu maa jeg med al den Ret, vore tidligere og vore nærværende Forhold give mig, paa det Alvorligste og Indstændigste besværgе Dem, roligt og upartisk at overveie de af mig anførte Grunde, og dersom De endda føler Dem stemt til at vedblive Deres Beslutning, da redelig at prøve Dem selv, om ikke nogen Lyst til at prises som Martyr, eller paa den anden Side Ulyst til at blive i Deres nærværende Embede skulde have en ubemærket Andeel deri. Men saaledes skulle vi dog ikke vige fra den Post,

hvorpaa Gud og Mennesker efter vor egen Begiering have sat os.

Deres hengivne

Mynster.

Velærværdige

Hr. Lic. Theol. Pastor Kierkegaard!

Før eller samtidig med Brevet til Biskoppen maa Kierkegaard have skrevet til Grundtvig om Sagen og fik til Svar fra ham følgende:

Khvn 14 Febr. 1843.

Kiære Ven!

Vistnok vil jeg gierne bede Vorherre styrke Dem baade til at holde Daaben i Ære og til alt Godt; men var De ikke slet saa ny i Embedet, maatte jeg undres over, at De finder en Prøve tung, som mig synes ingen Præst i Sælland var bedre end De baade indvortes og udvortes skikket til at bære med Glæde. Sagen selv er jo saa soleklar, at hvem der ikke kan see meer, kan dog immer see, at Statskirken prostituerer sin Daab ved at prakke den paa Giendøberne med erklæret Forlov til at vaske den af, naar de behager, og De kan jo desuden godt paa en fin Maade lade baade Biskoppen og Cancelliet forstaae, at De ikke er bleven Præst i Pedersborg for Levebrødets Skyld, saa De derfor skulde besvære Deres Samvittighed, og at De virkelig troer at gjøre Øvrigheden en Tjeneste ved at oplyse det forskrækkelige Misgreb, man var ifærd med at begaae og nødvendig snart maatte komme til at fortryde. Og anseer De endelig baade Bisp og Cancelli for aldeles umulige at komme tilrette med, da koster det Dem jo kun en Svip herind at faae Sagen ordentlig giennemgaaet baade med Konge og Dronning, saa det vilde være et halvt Mirakel, om den gik Dem paa.

Men maatte nu selv dette Mirakel ske, før Regieringen lærde, at den er paa gale Veie, og at der ogsaa i Statskirken er Samvittighed, da formoder jeg dog, De ikke fik længer at flytte end fra Pedersborg til Sorø, hvor man jo

nu siger for vist, at Rothe skal fra til Gladsaxe, og hvor jeg dog virkelig nu har det Haab, der bliver noget at gjøre, og desuden maatte det jo være Mynster og Stemann, der maatte sætte Ryggene sammen for at skyde Dem ud, og skedte det, turde jeg nok love for, det blev Vedkommendes sidste Bedrift.

Derfor, see endelig til, at De tager Dem den Ting let og rolig, og lad dog Verden aldrig see, vi er forknýt for den. Vorherre hjælper nok og staaer sikkert ved sitk Ord, som vi endogsaa har Lov til at huske Ham paa, ikke at friste Nogen over Evne, hvad Han endogsaa tager i den allerliberaleste Mening, det Vidnesbyrd maa jeg give Ham. Nu, De skal see, Han vil fortjene det samme af Dem, naar De kun vil være frimodig og behandle den Sag som Noget, der jo ikke kan være mindste Tvivl underkastet. Det gjøre Han, uden Hvem vi kan slet intet gjøre!

Hilsen i Hast fra os alle ved

Deres Ven
Grundtvig.

Dette Brev har krydsedes med følgende fra Kierkegaard til Grundtvig:

Pedersborg 14/2 43.

Høitærede, kjære Herr Pastor Grundtvig.

Vedlagt ser jeg mig nu i Stand til at sende Dem en Afskrift af min Ansøgning, af min med den indsendte Skrivelse til Biskoppen og af mit Svar paa hans Brev i Anledning af mit første. Ogsaa skrev jeg straks, da jeg afsendte min Ansøgning, et Brev til Geheimeraad Ørsted, hvori jeg ganske kort bad ham om at have et gunstigt Vidnesbyrd og et anbefalende Ord for mig og mit Andragende, naar det kom under Forhandling. Desuden har jeg paa Amtmandens Forespørgsel om, hvad det havde paa sig, at Birkedommeren indberettede efter Værgen, at jeg ikke vilde døbe Barnet, tilsendt ham en Kopi af min Ansøgning; og Provst Bentzon, gennem hvem den vel

egentligen skulde have været indsendt til Biskoppen, en Undskyldning i den Anledning samt en dito Afskrift. To Ting er der nu, da den Spænding og den Træthed, som naturligvis var den første Virkning hos mig i disse Dage, og som De vel alt for vel kunde spore i mit forrige [Brev], nogenledes har sat sig, hvilke jeg kunde ønske at tale med Dem om, men som jeg jo rigtignok kommer til at bestemme i, før noget Svar fra Dem kan indløbe. Hvad der staar i mit andet Brev til Biskoppen om, at jeg jo ingenlunde forlanger paalagt en anden, hvad jeg selv afslaaer, men kun vilde have Værgen beordret til at søge en, og hvorledes det formentligen taler for mit Ønske, hvad enten han vilde finde det meget let eller meget svært, — har jeg tænkt at udvikle i et Brev til Ørsted, til hvilket jeg desuden har den Anledning, at han muligen kunde have meent, at jeg vaklede, da min Ansøgning ikke indkom, saaledes som mit forrige Brev til ham angav. Paa den anden Side har jeg imidlertid ogsaa nogen Betænkelighed ved atter at skrive til ham, ei blot for ikke at gjøre ham kjed af mine Anmodninger, men ogsaa for at han ikke skal komme paa den Tanke, at jeg selv føler min Sag saa grumme betænkelig og derfor straks atter og atter søger at vinde ham for den, men derimod næppe vil tillade ham selv at danne sig en Mening om den eller at tænke paa en Udvei. Det var altsaa det ene. Det andet er mindre betydeligt.

Jeg har længe ligget paa Rejsen til Holsteinborg, hvortil Grevinden baade har indbudt mig og ladet mig indbyde, ligesom hun gierne vilde, at jeg skulde give mig lidt af med hendes Søn i Sorø. Netop overmorgen havde jeg halvveis tænkt at komme der, da jeg i Morgen skal til Konvent hos Clausen i Boslunde. Men dels forekommer det mig, at jeg under nærværende Forhold ikke godt 2 til 3 hele Dage kan være fraværende, da jeg jo ikke veed, hvad næste Post kan bringe fra Kancelliet eller dog Amtet, som kræver min Nærværelse; dels kunde jeg jo der ikke

andet end tale om den Sag, og dersom det gav Anledning til, at Grevinden søgte at interessere sig for den i Khvn., tror jeg, at det vilde være mindre betimeligt, saalænge den kun er til Kancelliets Afgjørelse. Noget andet vilde det rigtignok i mine Tanker være, om Kanc. skulde foredrage Kongen mit Anliggende, eller om jeg selv ved et Afslag fra det skulde nødes til at søge ham. Og een af Delene maa jeg vel menneskeligvis vente. Og nu nok om, hvad jeg dog maa afgjøre selv, men som jeg har tilladt mig dog i visse Maader at overlægge med Dem.

Meget vil jeg bede Dem om, hvad jeg ogsaa i et af mine sidste har givet Jette¹⁾ i Kommission, at meddele et eller et Par Digte til Nord. Tidsskrift eller om muligt en Afhandling (hvilken sidste det jo kunde have Tid med en 4 Uger). Christian Anker Winter er dets Forretningsfører, hvem jeg om et Par Dage haaber at sende et Stykke af mig selv og Anvisning til at lade Trykningen begynde. Denne Gang maa De virkelig see at hjælpe mig.

Ingemann og F. Fenger har jeg seet i disse Dage. De ere begge vel. Fru Ingemann, som sædvanlig, svag. Deres Ønsker om Sorø har baade Fenger og jeg troligen lagt I. paa Sinde. Men selv er han svag i Troen paa, at det kan lykkes, og derfor var det rigtignok bedre, naar en anden vilde træde i Spidsen for Sagen: de andre herude vilde vel ogsaa for en Deel følge, men ingen vil bære Banneret, hellere smaahakke paa Felttogets Plan.

Maa jeg bede at hilse Deres Familie hver især mange Gange. — Stakkels Jette er jo endnu syg, men desto flittigere haaber jeg, at Fru Grundtvig, Tante Jane og min Vel-ynderinde Meta seer til hende.

Med ærbødig og hjertelig Hilsen

Deres

P. Chr. Kierkegaard.

¹⁾ Kierkegaards Hustru, Datter af Grundtvigs Svoger, Præsten P. E. Glahn i Khvn.

Herpaa svarede Grundtvig:

Kjøbenhavn 18 Februar 1843.

Kiære Ven!

Tak for Aktstykkerne, hvorved kun Biskoppens Brev fattedes og maa dog efter Sporene have været saa eget, at det ikke paa fri Haand lader sig formode! Mine Tanker om Sagen, som De alt forud vidste, sagde jeg kortelig i mit Brev af 14de dennes, og har hertil intet at lægge undtagen, at De har taget Sagen langt mere subjectiv, end jeg vilde ønsket; thi at De paa en eller anden Maade kan slippe, medens Statskirkens Stilling til Giendøberne og til sin egen Daab bliver lige utaalelig, selvmodsigende og uchristelig, det kan ingenlunde være min Hovedsag, og, De maa tillade mig at sige det, burde heller ikke være Deres. Ved denne Egoisme er det ogsaa langt fra, Deres Stilling bliver bedre; thi baade Bisp og Cancelli vilde følt anderledes Respekt, naar De rolig havde udviklet Sagens Daarskab og Uchristelighed (og Urimelighed, hvor man ikke vilde døbe Jødebørnene paa samme Viis) og ladt Deres Personlighed blive en Biting, ja jeg tør næsten med Vished sige, at man da gierne havde fritaget Dem for at forrette den gale Daab, istedenfor at De nu, ved at sætte Dem selv med Deres beskedne Samvittigheds-Skrupler i Forgrunden, nødvendig bliver, hvad Bisp og Cancelli vil prøve sin Styrke paa, har godt Haab om at overvinde og derved neddæmpe itide alle Indvendinger. Vi maae jo dog huske, at Vorherre behøver ingen af os, men vi behøver Alle ham, og at dersom vi ikke ved Leilighed kan faae Statskirken lidt rimeligere, maae vi ikke blot opgive Levebrødene i den, men ogsaa Opholdet og tage, hvad der følger paa. Derfor hold endelig Ørene stive og lad baade Bisp og Cancelli, naar de kommer igien, lære, at det er ingenlunde blot Præsten i Pedersborg, de er haarde ved, men at det er Vorherre Christus og Kirkehistorien og sund Fornuft, de trodser ved at ville gennemføre saadan en Tvangsdaab!

De finder maaske, det er en haard Tale, men jeg har heller ikke paanødt Dem den, og naar De spørger mig om de Ting, der høre til Guds Rige, da veed De nok, jeg hverken tør eller vil stikke Noget under Stol, saa De har dog vel følt, De trængde til at høre af en anden Evangeliets Tjener, hvad De ikke nænde at sige Dem selv, og dermed Gud befalet!

Deres Ven

N. F. S. Grundtvig.

E. Skr. Busck er herinde, og jeg skal hilse Dem fra ham, at han synes, det første Puf kunde ikke træffe bedre end Dem eller ham. De har for Resten nok seet, at Kongen ikke har befalet os at døbe de af Statskirken Udraadtes Børn, men kun befalet dem at lade døbe, saa vi overtræde endnu ingen kongelig Forordning ved at sige Nei, men oplyse kun derved, at den hos Christi Tjenere finder en Vanskelighed, som Lovgiveren aabenbar slet ikke har tænkt paa, og som derfor gjør en Forandring nødvendig, da vi ikke kan betragte D[aaben] som en blot Ceremoni, men som et stort Naademiddel, der ikke med Herrens Navn maa tages forfængelig.

Saa skrev Kierkegaard:

Pedersborg ^{23/2} 1843.

Høitærede, kjære Herr Pastor Grundtvig!

Næst min Tak for begge Deres velkomne Breve af 14 og 18 d. M., hvilken jeg har paalagt Jette foreløbigen at bringe Dem og herved endnu en Gang vil have Dem sagt, synes jeg, at jeg kunde ønske, i Mangel af en mundtlig Forklaring, endnu at tilskrive Dem følgende.

Deres første Brev modtog jeg netop, da jeg havde afleveret mit andet til Dem paa Posthuset i Sorø, hvorfra jeg øieblikkeligen tilligemed Ferd. Fenger kjørte til Konventet i Boeslunde. Det glædede mig saare meget. Og dog maatte jeg, ligesom Ferd. Fenger, hvem jeg allerede paa Vognen meddelte det, sige mig selv, at jeg ingenlunde

havde været, Gud være lovet, forsagt og modfalden, som De deri antager. Jeg kan derfor kun tænke mig, at mit første, der blev skrevet, da jeg var mat af at rende til Gjendøberne for at faa et bestemt Svar af dem, til Birke-dommeren for at faa nogen Oplysninger om Beskikkelsen, til Amtmanden, der, som sædvanlig, holdt mig med Snak en Times Tid, og af at skrive til Kancelli og Bisp og Ørsted osv., maa have set grumme daarligt ud. — Kun to Ting ængstede egenlig mig, og de var, da jeg skrev til Dem, ovenstaaende Frygt for, at Forældrene skulde erklære sig for en Middelvei, »at de nok vilde have det, siden det ønskedes af Kongen«; thi det var, synes mig, for Præsten lige galt, men vilde ikke saa godt have ladet sig fremstilles i sin Forkerthed, saa at det kunde haabes, at høiere Vedkommende vilde bryde sig derom. Og dernæst Frygt for at lade min Misbilligelse af Sagen ytre sig paa en Maade, der var uforsvarlig mod min Øvrighed eller at overse nogen forsvarlig Udvei, dersom der kunde tænkes en saadan, uden at gaa den Vei, jeg valgte. — Med denne Frygt er jeg nu rigtignok midt inde i, hvad Deres andet Brev dadler mig for: en alt for subjektiv, egoistisk Bekymring for, det gaa saa andre, som det vil, at redde baade min Samvittighed og mit Embede. Men, endskjønt jeg ikke nægter, jeg kunde have godt af, og har, haaber jeg, haft godt af, at De tilskrev mig den Dom over mine hidtil gjorte Skridt, og heller ikke vil nægte, at jeg for meget har tænkt paa mig selv alene, saa er der dog to Ting, jeg herved tror at maatte anmærke. Første, at jeg dog udtrykkeligen har fralagt mig den Udvei at anmode nogen anden, hvilket baade Bispen i sit Brev desuagtet gav mig et Vink om, og Kancelliet sagtens vilde have tænkt paa ogsaa. Thi naar jeg ikke gjør det, kan det jo næppe undgaa nogen Embedsbroder, at jeg ved mit Exempel allerede protesterer mod en saadan Daab, hvis han ad den juridiske Vei skulde faa Ordre eller Opfordring til samme, ei heller blive enten de troende eller Gjendøberne ubekjendt

at jeg ikke kan andet end ansee den for uforsvarlig. Og mere er jeg endnu ikke ganske vis paa, at jeg var kaldet til at sørge for, ikke for Exempel at skrive offentlig den-
imod, førend det var forsøgt, om Statskirken vil blive ved her som andensteds, at lade det urigtige gjøre af nogle, eller om den vil gjøre det til et Ordinations- eller rettere Vocations-Vilkaar herefter, at man billiger og in casu vil udøve Tvang ved Daaben, og det mod andre Trosbekjendelsers Tilhængere. Dernæst har jeg ikke noget bestemt Kald, det jeg veed, til at gjøre, hvad en Mand som De vistnok med Rette vilde have gjort, at tage Anledningen til en mere almindelig Bekæmpelse af det meget falske i den statskirkelige Stilling, eller dog til en mere objektiv Protest mod den hele Anordning. Derimod har jeg, synes mig, følt, at naar man afslaar mig, hvad jeg maaske altfor spagfærdigen og submist anholder om, saa kunde det for mig blive et saadant Kald. Og det kan jo komme endnu, om saa skal være. Men sker det modsatte, saa kan jo Kancelliet ikke vel nægte nogen anden, hvad det har tilstaaet mig, og sagtens ville nogle ved et lykket Forsøg og ved den Omtale, Sagen vækker, vinde Opmærksomhed og Mod til at forlange det samme.

Maaske vil De finde, at alt dette kun viser, hvad der i Grunden ikke trængte til at vises, at alt kan gaae godt, netop som det er kommet; og ikke, at jeg har viist mig nidkjær og modig, som jeg burde, betænkt paa andres lige saa vel som paa mit eget. Men det vil jeg heller ikke bevis; thi det indrømmer jeg, at jeg ikke har, og vil kun, at De ikke maa maale mig med for stor en Alen; thi jeg kan dog ikke lægge noget til min Væxt.

Jeg maa her slutte, da jeg skal til Sorø med dette og flere Breve, hvis de ikke skulle forsinkes indtil Søndag. Maa jeg bede Dem at vedblive, naar De finder Anledning, at skjænde paa, men ogsaa at opmuntre Deres hjertelig forbundne

P. Chr. Kierkegaard.

Mange Hilsener bedes bragte Fru Grundtvig, Tante Jane og hele Deres øvrige Familie. —

E. S.

Bispens Brev har jeg ikke holdt det passende at lade min Skolelærer afskrive, ved hvem jeg lod de øvrige Afskrifter tage, har heller ikke selv overkommet det, thi det er langt, men tror dog, at jeg i mit Svar i det hele har berørt, hvad der mest lod sig holde af det. Muligen kommer jeg snart til Byen og skal da see at huske det.

Foreløbig afgjordes Sagen, som efterfølgende biskoppelige Skrivelse til Kierkegaard udviser:

Det Kongelige danske Cancelli har under 7de dennes tilskrevet mig saaledes:

»Med Deres Høiærværdigheds behagelige Betænkning af 18de f. M. har Cancelliet modtaget et Andragende fra Sognepræsten for Pedersborg og Kindertofte Menigheder, Licentiat Theologiæ Kierkegaard, hvori han, da Baptist, Indsidder Jens Jensen af Pedersborg og Hustru have erklæret, at de ikke ville lade deres 10 Maaneder gamle Barn døbe, og Gaardmand Jørgen Hansen af Pedersborg af Øvrigheden i denne Anledning er beskikket til, i Overensstemmelse med Plakaten af 27de December f. A., at foranstalte Barnets Daab, anholder om Fritagelse for at døbe det ommeldte Barn, saaledes at der fra hans Side ingen Hindring lægges iveien for, at Daabshandlingen forrettes af hvilken anden Præst, som vil, samt indføres i Ministerialbogen for bemeldte Menigheder, og at han frafalder enhver Fordring paa Offer i Anledning deraf.

Foranlediget heraf skulde Cancelliet tjenstligst tilmelde Deres Høiærværdighed til behagelig Efterretning og videre Bekjendtgørelse, at Man ei kan fritage Sognepræst Kierkegaard for i Medfør af hans Embedspligt at døbe det paagjældende Barn, men at Man dog Intet vil have imod, at Daaben udføres af en anden Præst, som han dertil kan formaae.

Naar Daaben er foretagen, forventes nærmere Indberetning herom behageligen hertil indsendt.

Ved at communicere Deres Velærværdighed Foranstaaende til behagelig Iagttagelse imødeser jeg den forlangte Underretning om Daabens Foretagelse i sin Tid hertil indsendt.

Kjøbenhavn den 11te Marts 1843.

Mynster.

Til Herr Lic. Theol. Kierkegaard,

Sognepræst til Pedersborg og Kindertofte.

Som efterfølgende Brev fra Kapellan Hansen i Sorø viser, havde Biskop Mynster gjort Skridt for at faa Sagen ud af Verden paa en læmpelig Maade.

Sorø d. 12 Marts 1843.

Det er mig ikke blot bekjendt, at De, Hr. Dr. Kierkegaard, har ønsket Dem fritagen for at udføre den Daabshandling, som ifølge den udkomne Baptist-Anordning vil blive foretaget med en Baptists Barn i Pedersborg, men jeg er nu ogsaa kommen til Kundskab om, at Cancelliet i denne Anledning har resolveret, at det ikke kan fritage Dem for, hvad det maa ansee for Deres Embedspligt, at døbe Barnet, men at det dog Intet har imod, at Daaben udføres af en anden Præst, som dertil er villig.

Foranlediget herved, og i den Formening, at det vel ikke kan være Dem imod, at bemeldte Daabshandling udføres af en anden Præst, tillader jeg mig herved — hvad jeg forøvrigt af mig selv vilde have været fuldkommen beredvillig til, men som nu er bleven fremskyndet ved Biskop Mynsters Anmodning til mig — at tilbyde mig at udføre Daabshandlingen for Dem, hvorved bemeldte Sag saaledes i Mindelighed kan afgjøres, uden at drage mulige ubehagelige Følger efter sig.

Da jeg nærer det Haab, at mit Tilbud ikke vil finde Afslag hos Dem, udbeder jeg mig behagelig Deres nærmere Underretning om, naar bemeldte Daab kan finde Sted.

Jeg har i Dag ikke — som jeg ønskede — kunnet faa Lejlighed til mundtlig at forebringe denne Gjenstand for Dem, men — ifald jeg ikke forinden skulde erfare Deres Bestemmelse — vil jeg give mig den Frihed i Morgen Eftermiddag, thi om Formiddagen har jeg Konfirmander, at henvende mig til Dem for nærmere at aftale det Fornødne.

Med Højagtelse og Venskab

Deres ærbødige

N. P. Hansen.

Barnets Daab fandt herefter Sted den 27de Marts, hvorom Kierkegaard tilskrev Grundtvig, som følger:

Pedersborg 27/3 43.

Høitærede, kjære Herr Pastor Grundtvig!

Af et Brev fra min Kone erfarer jeg, at De ikke ret kunde troe, at jeg var reist, siden jeg ikke havde taget Afsked med Dem. De maa imidlertid undskylde denne Forsømmelse med det meget, der sysselsatte mig under mit Ophold i Kjøbenhavn, og som ikke levned mig Tid til mere end det høist nødvendige af Besøg. Med Dem fik jeg dog talt baade efter mit Møde med Majestæten og med Bispen, og som jeg da sagde, at nu havde jeg intet videre i denne Sag at gjøre, men kunde for den reise strax, saaledes var det fra den Tid af mest udvortes Anliggender, der skulde besørges, og i hvilke jeg maatte løbe omkring lige til den sidste Aften og den med; og det forekom mig derfor hele Tiden, som om jeg havde taget Afsked med Dem, da jeg for Øieblikket tog Afsked med den Sag, hvorom jeg først og sidst vilde tale med Dem.

Da jeg kom hertil, var Barnet endnu ikke døbt. Vel havde Hansen drevet paa af alle Kræfter, — ogsaa maaske i den Følelse, at det var bedst, at Daaben foretoges under min Fraværelse, og da denne varede fra Onsdag den 15 til Løverdag den 25, var der jo unægtelig Tid nok, — og vel havde Amtmanden erklæret, at Byfogden godt kunde

udstede en ny Beskikkelse; men dog trak Sand¹⁾ Sagen hen, ytrede til Hansen, at han maatte betænke sig, at han vilde svare om et Par Dage osv. Endeligen maa han da have faaet tilstrækkelig officiel Autorisation fra Amtet; thi i dette Øieblik kommer Hansen ind til mig fra forrettet Daab og indførte det fornødne selv i Kirkebogen. Da Fadderne kom efter Barnet, skal en af Forældrene have afslaaet at udlevere det; men da Pigen, som bar Barnet til Daaben, tog det, sagde og gjorde de intet videre.

Jeg maa nu i stor Hast slutte, da jeg nu skal indberette Faktum til Bispen og i Eftermiddag skal over til Borød Skole.

Med mange Hilsener til Familien

Deres hjertelig forbundne

Kierkegaard.

Der var derefter Stilhed indtil Slutningen af 1844, da et andet af Jens Jensens Børn var blevet saa gammelt, at dets Daab ikke maatte udsættes længere.

Herom giver nedenstaaende Brev Underretning:

Pedersborg 27/12 44.

Høitærede, kjære Herr Pastor Grundtvig!

Imedens vi herude ikke høre andet end alt Godt i Salmebogssagen og fornøier os over Berlingskes Glæde i denne Anledning, lader det til, at De muligen kunde komme til at høre Nyt fra os i Baptistsagen, der trods den forudseelige Berlingskes Anbefaling dog næppe ret vil høre Dem. Alle gode Gange ere tre, tænkte jeg uvilkaarligen, da jeg for en Maanedstid meldte Amtet det tredie Baptistbarn, der er født her siden min Ankomst, — og jeg var maaske overtroisk nok til at vente nye Uroligheder, naar det fjerde kom for Tour, hvilket alt er født for en Tid

¹⁾ Birkedommeren

siden, men nyder godt af Vinter-Exceptionen indtil næste Foraar, i det mindste forstaar jeg Lovgivningen saaledes og vil først da tænke paa at melde det. Ogsaa syntes denne Gang Alt at ville gaae roligt af i alle Maader; Amtmanden lod Forældrene forelægge en Frist og derefter beskikke den sædvanlige Værgen, en Gaardmand her i Sognet, der hidtil hver Gang har fungeret som saadan; han meldte sig hos mig, og da jeg derpaa tilskrev Provsten (Bentzon i Ringsted), at jeg ikke kunde og vilde foretage Tvangsdaaben, indfandt i Fredags den 20 Dec. Kapellan Hansen fra Sorø sig hos mig, som anmodet af Provsten, skrev hos mig til Værgen, og bestemte Tiden til Mandag den 23 Kl. 12. Men en tre Kvarteer før denne Tidspunkt indfandt pludseligen Sognefogden sig hos mig, for, blandt andet, thi her have Bønderne altid to Ærinder, naar de komme: det ostensible og det reelle, — at sige mig, at det omhandlede Barn tilligemed dets Moder for en Time eller to siden skulde være kjørt bort. Hvad han derved skulde gjøre, vidste jeg naturligvis ikke at sige ham; men da Hansen straks efter kom ind i Præstegaarden (kjørende i Ornat), tog jeg ham til Side og meddeelte ham, hvad jeg havde hørt. Han gik derefter op i Kirken; men da Værgen der bekræftede Efterretningen om Flugten, som ogsaa, at Faderen vægrede sig ved at sige, hvorhen Moderen havde bragt Barnet, tog han strax bort igjen og anmeldte det passerede for Provsten. Fra ham modtog jeg saa igaar, netop som jeg kom hjem fra Sidstprædiken, følgende Skrivelse:

Stiftets Biskop har ved, efter min Begjæring, at give sit Samtykke til, at der forsøgte paa at formaa en anden Præst til at døbe Baptist Jens Jensens Barn, paalagt mig, hvis dette ei skulde lykkes, da at gjøre Indberetning, »om Deres V. vedbliver Deres Vægring at efterkomme Kirkens Anordning«. Da det nu efter det med Hensyn til bemeldte Barns Daab Passerede, hvorom jeg idag har modtaget Underretning fra Herr Pastor Hansen (der ikke videre ønsker at have med den Sag at

gjøre), maa anses forgjæves derom at henvende sig til nogen af de øvrige Brødre; seer jeg mig nødsaget til at udbede mig Deres Erklæring behagelig snarest muligt tilstillet, om De, som ovenfor anført: »vedbliver Deres Vægning at efterkomme Kirkens Anordning med Hensyn til Baptistbørns Daab«, eller De maatte være villig til, naar det bortførte Barn kommer til Stede, at udføre Daabsforretningen.

Ringsted 24/12 44.

Ærb. Bentzon.

Hvad der herved undrer mig, er nu ikke denne Forespørgsel; thi noget saadant ventede jeg, saasnart jeg hørte om Flugten og fik tænkt lidt over de rimelige Følger, men at Biskoppen alt forud har ligesom anet, at det denne Gang ikke vilde »lykkes« Provsten at formaa en anden Præst til at fungere, og alt forud stillet Kvæstionen op til mig. Det maatte da være, at han ogsaa forrige Gang har brugt denne Form. Hvad nu mig angaar, da har jeg, uagtet det synes, som De vil see af Daturerne, som om denne Sag gaar ilende, dog endnu ikke svaret Provsten af den simple Grund, at der fra Torsdag Aften ingen Post afgaar til Københ. før Løverdag Aften, med hvilken jeg haaber, De vil modtage nærværende og Provsten min Erklæring. Da jeg med Guds Hjælp ikke har i Sinde at forandre min Overbevisning om Tvangsdaaben, fordi jeg ser, at den fremkalder deslige Scener, hvis Anstødelighed aabenbart har skrækket Hansen, som Fredagen forud til mig ytrede sig ganske decideret for, at det var ret af ham at foretage den, saa tænker jeg at indskrænke mig til ganske kort at erklære, at jeg ikke kjender nogen »Kirkens Anordning«, som jeg ikke vil adlyde, men at min Samvittighed forbyder mig at foretage den i den danske Statskirke ved Forordning af 1842 indførte tvungne Daab.

Jeg har villet tilskrive Dem dette, dels fordi jeg dog har Tankerne ved dette Anliggende og saa helst vil lade

dem komme til Orde, dels fordi jeg tror, det vil interessere Dem strax at vide det sande i et kirkeligt Anliggende, der sagtens snart vil blive Bysnak, dels endeligen i den Tanke, at De muligen under Sagens videre Gang enten ved Raad eller Daad maatte kunne gjøre noget for at hindre en endnn strængere Gjennemførelse af de ulykkelige Bestemmelser i Baptistforordningen. — Selv er jeg, Gud ske Lov, vel og vel til Mode og finder Brevet ret passende ovenpaa min Stephansprædiken; men Stemninger ere usikre, derfor beder jeg til Gud, som jeg haaber, De vil bede, at jeg maa staa fast og, om muligt, faa en glædelig Ende paa den Tvangsdaab her til Lands, hvad det saa skal koste, siden jeg dog skal kaldes til Strid om den, medens jeg har givet efter det Meste, jeg kunde.

Med hjertelig Hilsen

Deres

Kierkegaard.

Som det var at vente, fik Kierkegaard snart skarpt Paalæg om at døbe Barnet, eller søge sin Afsked, hvorom Provsten tilstillede ham følgende Skrivelse:

Stiftets Biskop har under 13 d. M. tilskrevet mig saaledes:

»Efterat jeg til det Kgl. danske Kancelli havde indberettet, at Sognepræsten til Pedersborg og Kindertofte, Lic. theol. Kierkegaard, havde vægret sig ved at døbe et i Pedersborg Sogn af Forældre, som høre til Baptist-Menigheden, født Barn, har Kollegiet under 11te dennes anmodet mig om at ville betyde Lic. Kierkegaard, at han inden 14 Dage har at indsende enten Erklæring om, at han frafalder sin Vægning at døbe Børn af Baptister, eller Ansøgning om Entledigelse; og at Kollegiet i manglende Fald vil see sig nødsaget til at nedlægge allerunderdanigst Forestilling om hans Entledigelse.

Ved at kommunikere dette til videre fornøden Bekjendtgørelse for Lic. Kierkegaard, forventer jeg, efter Udløbet af denne Frist, Deres Høiærværdigheds behagelige Indberetning om Udfaldet.

Afskriftens Rigtighed attesteres.

Ringsted den 15de Februar 1845.

Ærbødigst

Bentzon.

S. T. Herr Pastor, Dr. philos. & Lic. theol. Kierkegaard.

Kierkegaards Beslutning meldte han Grundtvig ved Brev af ¹⁷/₂ 45, som følger:

Jeg faar gjerne ejendommeligt Nyt, naar jeg kommer hjem fra sidst Tjeneste om Søn- og Helligdage. Igaar modtog jeg saaledes indlagte Original, som jeg strax sender Dem. Selv er jeg i de næste 4—5 Dage bunden herude og veed derhos slet ikke, om jeg endnu skulde gjøre eet Besøg i Kbhvn, for at have gjort alt mit, eller tie og vente. Dersom De, som jeg haaber, er vel, vil det glæde mig derom at erfare Deres Mening. At Kongen skulde handle imod Kancelliets Indstilling mig angaaende, ser vel noget urimeligt ud, imidlertid forekommer det mig dog, at det i alt Fald var ønskeligt, at han vidste om den, før den bliver ham forelagt, og det havde jeg rigtignok megen Lyst [til], dersom jeg maa, at bede Dem om at sørge for. Om Ørsted har været med ved denne Kancelli-Beslutning, kan jeg ikke se af Provstens Brev, men ønskede gjerne at vide.

Forøvrigt nægter jeg ikke, at jeg efterhaanden bliver lidt kjed af bestandig at staa paa Springet, men desuagtet vil jeg, næst Gud, paa ingen Betingelse enten give efter i Henseende til Daaben eller søge en Entledigelse, som man sagtens vilde udlægge enten som et indirekte Bevis imod mig eller imod Sagen.

Undskyld, at jeg maa skrive i stor og kjendelig Hast. Skulde De ikke være vel eller ikke føle Dem opfordret til

at gjøre noget, saa beder jeg blot om en Meddelelse (gennem Peter Boisen f. Eks.) desangaaende. Jeg vil da have Tid nok til at kunne bestemme en Indreise.

Jette er siden Jul syg og i de sidste 14 Dage næsten mest, dog nu i en fire—fem Dage lidt bedre.

Deres Familie hilses venligst og ærbødigst

fra Deres

P. Chr. Kierkegaard.

At Grundtvig billigede Kierkegaards Beslutning og søgte at styrke ham i den, fremgaar af følgende Brev:

Khvn 18 Febr. 1845.

Kiære Ven!

Det glæder mig at see af Deres Brev, at De har fast besluttet, med Guds Hjælp, hverken at give efter ved Daaben eller søge om Deres Afsked, saa til at blive ved den Beslutning og rolig see paa, hvad Andre vil og faaer Lov til at gjøre i denne Sag, ønsker jeg Dem af mit Hjerte Naade, Lykke og Velsignelse; thi jeg er vis paa, at Sagen da ikke blot vil faae et taaleligt, men et godt og glædeligt Udfald. — Hvad jeg har været bange for, var at Cancelliet istedenfor at true med Afsættelse, hvortil dog vel hører Lov og Dom, altsaa en Lov, der først skal gives, og en Dom, der, saalænge Loven fattes, kun med soleklar Uret kan fældes, skulde valgt at seipine Dem med stigende Mulcter¹⁾, hvorved De var blevet nødt til at søge om Afsked, og kunde da formodentlig ei engang faaet Sagen for Retten, saa det er Noget, jeg ikke engang har turdet nævne og beder Dem selv endnu at tie med!

Angaaende nu Deres Ønske, at Kongen forud maatte vide, hvad Cancelliet har bestemt, da skulde jeg gierne see til at faae Kongen i Tale og, hvis det ikke lykkedes, lægge Afskriften i Dronningens Haand, naar jeg troede,

¹⁾ Dette var netop Mynsters Plan (s. K. S. 3. R. IV, 447).

det kunde gavne enten Sagen eller Dem; men jeg troer det ikke, thi det Videste Sagen for Øieblikket kunde drives ad denne Vei, var sikkert, at Kongen befalede Cancelliet først at prøve alle mildere Midler, og det vilde, efter den herskende Tankegang, føre lige til Mulcteringen, som De vist med mig anseer for det Allerværste.

Jeg vilde derfor raade Dem at sidde ganske stille, naar Gud giver Ro og Styrke dertil, og see, hvad Cancelliet vil og kan gjøre, men i Deres Erklæring at gjøre opmærksom paa, hvorlidet De er den eneste, der anseer Tvangsdaaben af Baptist-Børn for at være den christelige Præst utilladelig, da det theologiske Facultet og Hovedstadens Geistlighed i det Hele vedkiender sig samme Overbevisning, og det skadede vist ikke navnlig at anføre Stiftsprovsten, Martensen, Kolthoff, Spang og mig, som har siddet og sidder endnu i Commiteen. Skrivelsen til Biskoppen forsinkede naturligvis Andragendet til Cancelliet; thi først nylig har vi faaet hans ikke blot afslaaende, men Conventet gennemheglende Svar, hvis Virkning paa Stemningen og Mødet vi endnu ikke kiende, men alle Commiteens Medlemmer har dog offentlig i Conventet erklæret, at Deres Overbevisning om Sagen var uforandret, og kun En af dem fraraadte af Verdensklogskab at friste Cancelliet. Dette, som ei kan være uvidende om, hvad her er i Giære, synes efter sit pludselige Hastværk at ville være færdig med Dem, før det kan siges at vide, hvad vi forberede; men derfor burde det møde hos Dem, hvad det ønsker at undgaae, og dog maaske ikke er saa bestemt paa at sparke tilside.

Nu, Gud befaleet, med kiærligste Hilsen fra os alle til Jette, og mit inderlige Ønske, at De maa Begge lide vel paa Sjæl og Legeme!

Deres Ven

N. F. S. Grundtvig.

NB. De maa endelig sørge for, at Deres Erklæring, hvad enten den skal stiles til Cancelliet eller ikke, dog

kommer til Cancelliet, saa offentlig og officiel som muligt, da den vist ellers kunde blive forlagt eller forligget undervejs.

Herpaa svarede Kierkegaard:

Pedersborg 27/2 45.

Kjære, høitærede Herr Pastor Grundtvig!

Hjertelig Tak for Deres sidste Brev, der kom i alle Maader særdeles vel tilpas. Vel var jeg ogsaa uden samme til Sinds at lade det komme til mig, hvad der skal komme, og ikke gaa nogens Ønsker i denne Sag noget Skridt i Møde. Men alt som Dagen gik, begyndte jeg dog (ogsaa gennem Jette og en noget tidligere Ytring af Ingemann) at komme mere og mere ind paa, at jeg dog burde reise ind og søge Audiens hos Kongen; noget, jeg nu aldeles har ladet fare, og det netop efter Deres Brev, ligesom jeg ogsaa hver Dag bliver mere overbeviist om, at det snarere var at forvirre end at gavne, enten med Hensyn til det kirkelige eller til det personlige Spørgsmaal.

Mit Svar til Kancelliet, som jeg ansaa det for skyldig Høflighed ikke at indsende, før Fristen var næsten endt, afgaar i Dag. Det er blevet temmelig langt og, hvad Sproget angaar, mod Slutningen noget slæbende, men, som jeg haaber, bestemt nok; og paa den anden Side syntes mig ikke, jeg vilde udelade alt for meget af, hvad der i denne Sag burde overvejes. Dets Længde gjør, at jeg kun formaar at sende een Afskrift til Byen, den, som følger med nærværende. Dog vilde jeg gjerne, om De synes, at Stiftsprovsten, min Svigerfader og (hvis han melder sig derom) min Broder maatte faa den at se, saasnart Originalen, der gaar gennem Provst og Biskop, kan tænkes at være indkommen. Stiftsprovsten beder jeg desuden at takke for hans Deltagelse, som jeg hos Paludan-Müller har erfaret om.

Ogsaa jeg var noget forud mest bange for den Udvei, De tyder hen paa, fra Vedkommendes Side, skønt jeg næppe uden Deres Mindelse nu var kommen den i Hu,

saa hovedkulds kom Kancelliets Afgjørelse mig, eller havde erindret at takke Herren for den Vending, det ikke fik, som for den, det har faaet.

Mulig aabner sig nu en ny Kamp i denne Sag mod Rothe i Vemmeløv, som fra Amtmanden har faaet Forespørgsel om, hvorvidt og hvorfor der hos ham ligger udøbt et Barn af Sekten. Imidlertid lader det ikke til, at at R. er paa det rene med sig selv om Spørgsmaalet Daaben angaaende, og saa findes der vel sagtens en Udvei og et Exempel paa mere Raison, end jeg har haft, som da kan stilles imod min Gjenstridighed.

Fra Jette maa jeg hilse: yderst svag, saa hun aldrig er ved Bordet, er hun dog daglig oppe, rolig og vel tilfreds, saa det er en Lyst. Maa jeg bede om at hilse Fru Grundtvig, Tante Jane og hele Familien.

Hjerteligst Deres

P. Chr. Kierkegaard.

Efter Forslag af Lic. Kolthoff havde Københavns gejstlige Konvent nedsat et Udvalg (Martensen, Kolthoff, Grundtvig, Tryde og Spang) til at afgive Betænkning om den anordnede Daab af Baptistbørn, og dette Udvalg havde $\frac{1}{12}$ 1844 afgivet en Betænkning, hvori det indstillede, »at Konventet vilde indgaa til det K. d. Kancelli med Andragende om, at den Tvangsdaab, der anvendes mod Børn af Baptistmenigheden her i Landet, for Eftertiden maa bortfalde som uforenelig med vor egen Daabs Natur og Værdighed«. —

Konventet henvendte sig, efter at have modtaget denne Betænkning, til Biskop Mynster »for om muligt at opnaa hans Medvirkning til at bevirke en med Komiteebetænkningens Indhold overensstemmende Forandring i Lovgivningen«. Men 30te Januar 1845 gav Mynster et motiveret, skarpt afslaaende Svar, der siden med Udeladelse af adskilligt, der særlig var stilet til Konventet, blev trykt i Scharlings og Engelstofts Tidsskrift X 146—65, hvortil

Mynster siden under alle Forhandlinger denne Sag vedrørende altid henviste.

Konventet indskrænkede sig, efter Modtagelsen af Biskoppens Afslag, til at lade et nyt Udvalg (Tryde, Grundtvig og Engelstoft) udarbejde et Andragende til Kancelliet, ledsaget af det første Udvalgs Betænkning. Dette Andragende af 19de Marts 1845 motiverer en Bøn om:

- 1) at Daaben af Baptisters Børn, naar den ikke uden Tvangsmidler kan iværksættes, da hellere udsættes, og
 - 2) at de Præster i Statskirken, som anse den tvungne Daab af Baptisternes Børn for uforenelig med Daabens Natur og Væsen, maa blive forskaaede for at udføre den.
-

Om Konventets Forhandlinger angaaende Sagen fik Kierkegaard Underretning fra sin Svoger, den senere Stiftsprovst H. Egede Glahn, og af sin første Hustrus Broder P. O. Boisen.

København Torsdag Aften d. 27 Febr. 1845,

Kære Kierkegaard!

Tag til Takke med en lille Hastværksbillet, som jeg dog heller vil sende dig end riskere, at du længere staar i Uvished om Konventets Forhandlinger igaar Aftes. Maaske har Gr. skrevet til dig derom, og da har han vel skrevet udførligere. Du veed, Biskoppen havde sendt et langt Brev til Konventet for at overbevise dets Medlemmer om, at den lutherske Præst burde døbe Baptistbørn. Det havde cirkuleret; de, som ikke stode fast i en anden Anskuelse, var rokkede. Kierumgaard udtalte sin tidligere Bekymring over den Tvangsdaab, han havde ladet sig forlede til at foretage; men nu havde Biskoppens Brev beroliget ham. Spang mente, at der burde gøres et Skridt; det var nu gjort, og derved skulde man standse. Grundtvig bebrejdede Spang hans Frygtagtighed, der lod ham blive staaende paa Halvvejen. Spang forsikrede, at Frygten ikke

nogensinde skulde rokke hans Overbevisning, og det havde heller ikke været Tilfældet her. — Tryde bad de Præster (og Professorer) rejse sig, som mente, at de med god Samvittighed kunde døbe Baptistbørnene og derfor intet Skridt vilde have foretaget. Syv rejste sig [Rønne, Münter, Smidt, Kierumgaard, Petersen, Gad og en til]. Tryde bad dem give Grunde. Rønne sagde, at Bispens Brev havde overbevist ham. Men Grundene vilde Tryde have. Rønne henholdt sig til Bispens, han havde ingen andre. — Tryde bad dem rejse sig, som ikke troede, man kunde døbe disse Børn, og Elleve rejste sig, blandt dem Spang. Nogle faa stemte slet ikke, iblandt dem Scharling og Nielsen. Scharling var ikke paa det rene med Baptisternes Konfession osv. (Clausen var der ikke, da han er syg, men havde skrevet et Brev, hvori han opfordrede til Standhaftighed). Det blev nu bestemt, at der skulde nedsættes en Kommite til at skrive et Brev til Kancelliet, som skulde underskrives 14 Dage efter ved næste Møde. Kommiteens Medlemmer blev Tryde, Grundtvig og Engelstoft. — Men lidt iforvejen rejste Gad sig, gjorde det Forslag, at Skrivelsen til Kancelliet skulde fremstille Sagen fra den menneskelige Side — vise den Byrde, der var lagt paa manges Samvittighed — og ikke indlade sig paa det dogmatiske. — Grundtvig og Tryde greb med Glæde denne Vej, som ogsaa blev valgt imod Paullis og Martensens Vilje, som gerne vilde have det dogmatisk-urigtige paavist. —

Grundtvig har allerede idag gjort et Udkast til Brevet saa sagselig, saa høfligt som muligt.

Iøvrigt blev et Brev fra Kongen til Biskoppen forelæst, hvori Kongen erklærer, at Tillæget til Salmebogen skal udgives og maa indføres overalt, hvor det ønskes; men da han har hørt, at Københavns Gejstlige udarbejde en hel Salmebog, skal hans Tilfredshed hermed tilkendegives dem; han haaber, at en ny Salmebog paa den Maade kan fremkomme, som kan autoriseres eller tillades brugt.

Tag nu til Takke med disse korte Notitser og trøst dig ved, at der er mange, som følge din nødtvungne Kamp med Kærlighed og Interesse. Jeg veed nok, du maa have og har en bedre Trøst; men det er ogsaa godt at vide, at man strider ikke alene. — Gud give en god Udgang paa Striden!

Farvel, kære Kierkegaard! Hils min kære Søster mange Gange!

Din hengivne Svoger

Egede Glahn.

Brevet fra P. O. Boisen følger her:

Kære Kierkegaard!

Jeg har i længere Tid haft i Sinde at skrive dig til som Svar paa dit Brev af 3 Februar, men opsat det, fordi jeg har ventet paa Svar fra Dronningen i den Kommission, som dit Brev indeholdt. (Jeg skrev hende nemlig straks til derom og tilbød, at jeg vilde besørge Bøgerne sendt ud til dig, men hun har ikke givet mig Svar derpaa, saa jeg formoder, hun maa have glemt det igen, hvorom jeg altsaa endnu en Gang maa minde hende, hvilket jeg dog helst ønskede at blive med, indtil jeg faar Lejlighed til at tale med hende, som forresten gaar noget sjældent paa nu). Jeg vil derfor ej opsætte længer at skrive dig til, især da jeg nu føler Trang til at melde dig, hvad jeg veed i den Sag, som fortrinlig maa ligge dig paa Hjerte i denne Tid, det er Baptist-Sagen.

Hvad Kancelliet eller Bispen er til Sinds med dig i denne Sag, og hvad man har tilskrevet og befalet dig, har vi hørt og ærgret os over; men din Handlemaade i den Anledning har vi ogsaa hørt om, og vi — dine yngre Venner — har inderlig glædet os derover, og vor Tak skal du ogsaa have for dette Stykke, da jeg er vis paa, at denne din Protest en Gang vil komme os til Gode, som ønsker ogsaa at blive Præster, men hvorpaa vi ikke uden

Ængstelse kan tænke under disse forviklede og samvittighedstvingende Forhold.

Nu vil jeg fortælle dig, hvad jeg har hørt om det sidste Præstekonvent i Onsdags. Det skal have været en stormfuld Aften. Den første, der bragte os nogen Underretning derom, var Præsten Rønne, der kom til mig. Paa mit Spørgsmaal, hvorledes det var gaaet, begyndte han med en lang Indledning om Sagens store Vigtighed og om den erfarne Mand Biskop Mynsters udmærkede Skrift (paa 9 Ark) i denne Sag til Kbhvns Præster, hvor han blandt andet havde vist, at her ikke var Tale om Tvangsdaab, da der ej handles om nogen Resistance fra Baptisantens Side; det vilde være Tvangsdaab, naar man tvang voksne til Daab osv., hvoraf jeg nok kunde se, at Rønne nu havde skiftet Mening. Endelig fortalte han da, at Sagen var falden. Jeg fik ej talt mere med ham, da jeg skulde ned paa Skolen, men gik i næste Time op til Grundtvig, som da fortalte, at Sagen ingenlunde var falden, skønt nogle af Præsterne havde arbejdet derpaa; ved Afstemningen havde 7 vist sig imod, men 11 for, at der skulde gøres noget videre Skridt til Kancelliet. Af Kommiteen havde alle staaet fast undtagen Spang, som erklærede, at det var af Frygt for, at Konventet skulde blive hævet eller noget saadant skulde vederfares dem (hvorover Grundtvig var meget vred paa ham). Endelig kom Gad med det Forslag, at man skulde gaa mere læmpelig til Værks; dette optog strax Grundtvig og Tryde, og Grundtvig foreslog da, at man skulde nu gaa lige til Kancelliet, men da ikke begrundede Sagen dogmatisk, men kun i det forargerlige i en Daabshandling under Politiets Medhjælp, der maa nedsætte [Handlingen] baade i Gendøbernes og i alle Kristnes Øjne. Det var ham nemlig om et gunstigt Resultat at gøre og ikke om at overbevise Kancelliet om deres dogmatiske Anskuelse angaaende Daaben. Derimod rejste Martensen sig; han kunde ej underskrive noget saadant. Den dogmatiske Begrundelse maatte nødvendigvis med, og Paulli

var af samme Mening. Endelig blev en Kommite nedsat (Tryde, Grundtvig, Engelstoft) for at forfatte en saadan Erklæring til Kancelliet. Begyndelsen af denne havde Gr. allerede skrevet og viste mig; den var saaledes, at enhver Præst nødvendig maatte kunne underskrive den. — Under dette forefaldt adskillige voldsomme Episoder. Grundtvig blev kaldt til Orden, fordi han under en Tale af Smith sad i en heftig Kamp med Thim¹⁾; herover blev Gr. vred, paastod, der skulde være Frihed som i det engelske Parlament, og var nær gaaet sin Vej (deri synes jeg, han havde Uret). Stilling ytrede, at der var Præster, som talte med een Tunge udenfor, og en anden i Konventet. Denne ærerørige Beskyldning forlangte Paulli, han skulde tage i sig igjen og gjøre Afbigt, og han blev kaldet til Orden af Tryde, hvorover Stilling blev yderst forbitret; han troede ei, han stod som en Rus overfor et Konsistorium, men at han sad her som Mand og talte til Mænd.

Jeg maa nu holde op, da jeg skal ud at informere. Salmebogssagen staar det meget godt med. Vil du hilse din kjære Jette og Povl mange Gange! Hermed sendes en Kvittering fra Topp for Carl paa de 100 Rdl. Fra Algreen skal jeg hilse; jeg bragte ham i Aftes 10 Rdl. fra Fru Toft. Han er i stor Trang. Har I Penge til ham, saa send snart!

Harald hilser.

Din hengivne

Kbhvn d. 1 Marts 1845.

Peter.

Derefter skrev Kierkegaard til Grundtvig!

Høitærede, kjære Herr Pastor Grundtvig!

Giennem Egede og Peter Boisen har jeg modtaget Efterretninger om, hvorledes det er gaaet i det københavnske Konvent indtil Mødet igaar, som jeg naturligvis endnu intet veed om. Tillige har jeg erfaret, at Amt-

¹⁾ Her menes vel Salmedigteren H. A. Timm, Præst i Magleby paa Amager.

manden (jeg tænker ret til Lykke) har purret Emil Clausen, der synes at være mere paa det rene med Hensyn til Tvangsdaaben, end at han skulde opsætte sit Svar efter bedre Oplysninger om Baptisternes »Konfession«; jeg veed, at han har været i Kbhvn, og adskilligt om hans Audienser derinde. Selv er jeg nu vistnok allermest oplagt til at være ganske stille og se paa, hvordan Sagen vil vende sig; men det er dog faldet mig ind, — netop i Anledning af Ørstedes Ytring til Clausen, om der ikke skulde kunne ansættes en Baptisator in partibus (hvilken, synes mig, viser baade hans Lyst til en Udvei og hans ringe Greb til at finde paa den) — om jeg ikke for Sagens Skyld burde gjøre et gjort Skridt nok en Gang: sende ham en Afskrift af, hvad jeg for to Aar siden tilstillede ham til Kongen, og som sagtens ikke har naaet videre end til en støvet Hylde hos Ø., og forøge samme med nogle Ord om, hvorledes man, efter mit Skøn, bedst kunde lade Baptistforordningen staa og dog tage Brodden fra den ved en Forandring nemlig i den alm. Daabs-Forordning af 1828. Thi naar det tillades enhver, der havde Betænkeligheder og efter 8 Ugers Udløb ikke ønskede sit Barn døbt, at faa et Aars Udsættelse, imod at skaffe Attest fra Sognepræsten om, at han havde talt med Vedkommende desangaaende, og naar saa denne Attest kunde fornyes Aar for Aar, saa vilde, tænker jeg, mange, som den hurtige Afgiørelse nu jager til Giendøberne, dels selv blive, dels lade deres 1, eller 2 eller 3 Aars gamle Barn døbe; Præsternes Forlegenhed være endt, og Regeringen være fri for ligefrem at risikere en ny Forordning. Kancelliherrerne vilde det maaske ogsaa berolige, at det stemplede Papir til slige Attester blev et lille aarligt Paalæg paa Baptisterne og [andre] til dem hældende, der kunde holde lidt igien mod de supponerede verdslige Grunde til Frafald.

Dog — muligen har jeg hele Tanken fra en Samtale med Dem; thi derpaa kan jeg nu ikke besinde mig, og i alt Fald kan De jo bedre end jeg videre gennemføre den.

Nærværende skulde kun forberede Dem paa, at jeg til Mandag haaber at sende Dem et saadant Memorial, som jeg da vil overlade Dem at holde tilbage, eller, om Dem synes, at benytte hos hvem De maatte ville (Ørsted eller Kongen).

Jeg skriver dette i Hast, idet Tanken om saaledes at gjøre noget er vakt i Hast ved de indløbne Efterretninger om Clausens Rejse og dens Resultater, medens der, næst idag, ikke gaar Post før Søndag.

Jette er svag, men rolig, og saa er jeg, Gud ske Lov! Det er, som jeg hører, ikke en Gang min nærmeste Modstander.

Et Par Ord fra Dem vilde ret meget glæde

Pedersborg 13 Marts 1845.

Deres

Kierkegaard.

Lidt før eller omtrent samtidigt med dette Brev maa Grundtvig have skrevet følgende, der nærmest er Svar paa Kierkegaards Brev af 27de Februar:

Kiære Ven!

Deres Erklæring til Kancelliet, som jeg vel fandt lidt for tør, men ellers god, har Tryde og Glahn læst, men Deres Broder ikke spurgt om, og jeg har opsat at svare Dem, til jeg kunde melde noget Vist om Conventets Andragende, som først vedtoges i Onsdags efter en haard Kamp med de Frafaldne: Spang, Martensen og hans Vaabendrager Paulli, og naaer da vel enten idag eller en af Dagene Cancelliet med den bekiendte Comiteebetænkning til Bilag. Spang vilde hverken selv støde Cancelliet eller have det stødt, og Martensen & Paulli vilde hverken selv istemme et Andragende, der ikke udelukkende var baseret paa en dogmatisk Anskuelse, som Conventet udtrykkelig vedkiendte sig, eller paa anden Maade have noget virket til den uchristelige Daabs Afskaffelse eller til de christelige Præsters Redning, saa Sagen stod fortvivlet, og havde ikke Prof.

Clausen stridt mandelig ved min Side, var Slaget vist blevet tabt. Det var altsaa allerede dér en Lykke, at E. Clausen ogsaa var kommet paa Spil, og det vil, haaber jeg, heller ingeniunde i Cancelliet være uden Vægt.

Med Dr[onningen] har jeg talt om Sagen og fandt Hende meget vel stemt for den, og saavidt jeg kunde mærke, havde K[ongen] heller slet ikke isinde at skride til Yderligheder, uagtet jeg hørde af Cl[ausen?], at Tanken om de udøbte Hedninger syndes Ham utaaelig.

Hvad nu Deres Skrivelse til Ø[rsted] angaaer, da vilde jeg tilraade den, naar den var en Fremstilliug af den soleklare Sandhed, at det er Tvivlen om Barnedaaben og Bestænkelsens Gyldighed, der skaffer Baptisterne Indpas, saa Brodden var taget fra dem og al Ulæmpe med deres Børns Daab tillige forebygget, naar den danske Statskirke i fuld Overensstemmelse med sig selv tillod baade, at hvem der ansaae Neddypelsen for nødvendig, kunde faa deres Børn døbe med den, og at hvem der tvivlede om Barnebaadens Gyldighed, havde Lov til at opsætte deres Børns Daab til Skiels-Alderen. Et Forslag derimod om aarlige ny Attester, ovenikiøbet paa stemplet Papir, og om Daab i alle Aldere er saa langt fra min Tankegang, at et saadant vilde jeg hverken indgive eller billige, hvorfra det saa kom, men bestride naar og hvorsomhelst jeg kunde; thi vi har lumske Skatter nok, og jeg turde næppe nok døbe et Barn mellem Skiøns- og Skiels-Alderen, langt mindre døbe saadanne iflæng, og det trøster mig ikke, at min Stilling saa temmelig sikrer mig for sligt.

Kiærligst Hilsen fra os alle til Dem og Deres, med det Ønske, at Jette ikke blot kiækt maa udholde den dobbelt haarde Vinter, men ogsaa dobbelt freidig i den melde Vaar i Vente!

Deres Ven

N. F. S. Grundtvig.

Efter Modtagelsen af dette Brev skrev Kierkegaard:

Pedersborg ^{16/3} 45.

Høitærede, kjære Herr Pastor Grundtvig!

Ganske som jeg ventede det og rigtignok ogsaa for min Del ved Extradud til Sorø havde gjort Anstalt for, modtog jeg i Formiddags Deres Brev, og derved nærmere Oplysning om det seneste, som Pastor Glahn alt i Torsdags havde tilskrevet mig et Par Ord om, tilligemed et Exemplar af den ny Komite-Betænkning. Baade af den og af Deres Brev ser jeg da, at hvad jeg forrige Løverdags havde begyndt at skrive til Kbhvn om, men kasserede, fordi Udtrykkene vare faldne for skærende, og fordi jeg i det samme modtog Efterretningen om Madam Glahns Død, baade er bleven erindret, og, som mig synes, yderst delikat benyttet, at nemlig de, der til Nød mente at kunne foretage en slig Tvangsdaab nu, da de havde set Bispens Indlæg, men som 8 Dage før vare imod den, nødvendigen burde være med (hvis de ellers ikke vilde lade formode andre Bevæggrunde) til at fraraade haarde Forholdsregler mod nogen for det, som nylig havde været deres egen Anskuelse. Det have de imidlertid, saavidt jeg skønner af en Liste, jeg har faaet, paa de slutteligen dissenterende, ikke kunnet eller ikke villet forstaa.

Hvad jeg ommeldte i mit sidste Hastværksbrev som den anden Part af det Dokument, jeg vilde oversende Dem, Forslaget om Attester fra Præsten m. v., havde vel ikke ganske det Udseende for mig, som det har for Dem, ligesom jeg paa den anden Side tror, at det, udvidet i Stedet for abrupt antydet, næppe vilde forekomme Dem saa aldeles ubetinget nødvendigt at bestride det; men det var i ethvert Tilfælde fra min Side ikkun en Tanke, som jeg ikke vilde holde tilbage, naar den kunde gjort noget for Sagen; — thi for min Person er jeg virkelig ikke oplagt til at gjøre noget Skridt, tværtimod som for to Aar siden, — men den vilde den jo, naar De dømmer saaledes

om den, snarere forvirre og forraade: vække end mere Skin end Konvents-Forhandlingerne af, at de, der er imod Tvangsdaaben, selv ikke kan holde sammen, saa den lader jeg ubetinget falde. Derimod er jeg ved Deres Brev netop bleven bestyrket i at indsende den første Part af det paatænkte, nemlig Afskrift af min Forestilling, der var bestemt for Kongen, men af mig blev tilsendt Ørsted, fra for 2 Aar siden d: 5 April 1843. Den indeholder i det mindste en Del af, hvad De ytrer, den skulde, saa godt, som jeg har kunnet fremstille det (thi at Perioderne skulde blive lettere og mere flydende, naar jeg nu i al Hast vilde skrive en anden af samme Indhold, er næppe at vente). Den sender jeg derfor, om Gud vil, samtidig med nærværende i et særskilt Omslag, og det i to Afskrifter. Idet jeg ogsaa her ganske overlader det til Dem, om den skal bruges og hvorledes, har jeg tænkt mig det som muligt, vel endog ønskeligt, om De vilde spørge Ørsted, hvorvidt samme tidligere fra ham er bleven Kongen tilstillet eller ikke (hvilket jeg overlod til hans Godtbefindende). Er den det, saa var vel næppe videre at gjøre. Hvis ikke, kunde derimod, ligesom De synes, den ene Afskrift forny Erindringen hos ham, den anden og bedst udstyrede tilstilles Majestæten. Men er det hele efter Deres Mening til Unytte eller til Skade, og skulde det ogsaa være urigtigt, som jeg næsten tror¹⁾, at indrykke Stykket i Berlingske, saa er det i Deres Haand. Til Trykken skulde det ubetinget have mit Navn; om det til anden mulige Brug er rigtigst at udelade dette eller sætte det til, maa jeg ligeledes bede Dem bestemme. Det er Sagen, der rigtignok er mig for stor, men som jeg dog nu en Gang er kaldet til at have nogen Del i, jeg ønskede at tjene efter Evne, og derfor

¹⁾ I Randen er tilføjet: blandt andet ogsaa fordi Regeringen maaske i visse Maader kunde synes, at jeg ligesom stiltiende har lovet Tavshed (som jeg jo har ytret en Tanke om i min sidste Erklæring til Kancelliet) — endskjønt rigtignok nu Sagen har gjort saa megen Opsigt, at Tavshed betyder mindre end intet.

haaber jeg, at jeg maa besvære Dem med alle disse mine Betænkninger og Om'er.

Det glæder mig at kunne tilføje efter en Meddelelse fra Ferdinand Fenger, at Rothe ogsaa vægrer sig. Bliver blot Amtmanden ved at opspore og opjage, saa arbejder han, tænker jeg, just ikke sin Fader i Hænderne, om end maaske i hans Aand.

Hvilken religiøs Sløvhed her dog i Grunden maa være! Ikke een i Menigheden taler til mig om Sagen, skønt de nok veed af den, ingen forundrer sig, vil vide mine Grunde, eller paa den anden Side ytrer Mistanke til mig: det synes, som jeg i den Sag kan tro og gøre, som jeg vil, uden at nogen vilde bryde sig videre derom.

Mange Tak for Deres Brev og mange Hilsener til Dem og Deres og til hele Familien fra Jette (der river mig svært ned for det utidige Foster af et Forslag) og fra

Deres

P. Chr. Kierkegaard.

Komiteens Salmehæfte udbredes rask herude.

Endnu er at bemærke, at Rothe (maaske ogsaa Clausen) søge at bringe det dertil, at deres respektive baptistiske Forældre skulde indgaa med en Ansøgning til Kongen om Fritagelse, omtrent som det i Slutningen af mit medfølgende er tænkt. Men noget bestemt veed jeg ikke derom.

Saadanne Ansøgninger indkom, og Kancelliet optog derefter hele Sagen til samlet Overvejelse. Dets Medlemmer kunde imidlertid ikke blive enige, men om deres forskellige Indstillinger (af 27 Maj 1846) samt om Sagens videre Gang har Provst Koch udførlig fortalt i »Kirkeh. Saml.« 3. R. V.

De her meddelte Aktstykker ville maaske bidrage til at forklare, at Kongen skiftede Standpunkt i Sagen, og at han søgte at dække sit Tilbagetog fra Resolutionen af 23de Dec. 1842 ved at forlange en kirkehistorisk-theologisk Betænkning over Spørgsmaalet af Dr. Rudelbach, som han

saa fik; og paa Grundlag af den og af Statsminister Ørsteds Votum tilskrev han derpaa Kancelliet saaledes:

De forskellige Meninger, som ere fremsatte i Vort Danske Cancellies allerunderdanigste Forestilling af 27de Mai f. A. angaaende Forholdet med Baptisterne her i Landet, have bevæget Os til over dette Anliggende at forlange en kirkehistorisk og theologisk Betænkning af Dr. Rudelbach, hvilken her vedlægges, og har denne ligesom ogsaa Vor Geheime-Statsminister Ørsteds udviklede Mening ledet Os til den Erkiendelse, at Bestemmelsen i Vor allerhøieste Resolution af 23de December 1842, ifølge hvilken Børn af baptistiske Forældre skulle døbes, i fornøden Fald efter Øvrighedens Foranstaltning, for Fremtiden rettest bør bortfalde, idet nemlig Daaben, naar Børnene opvoxne i Forældrenes Huse, ei kan ventes at komme dem tilgode som evangeliske Christne, og man derved kun udsætter dem for Giendaab, hvilken vor Kirke forkaster.

Vi bemyndige derfor Vort Cancellie til at nedlægge allerunderdanigst Forestilling om Ophævelse af denne Bestemmelse; men det er tillige Vor Villie, at yderligere Bestemmelser træffes om den baptistiske Sects tolererede Stilling i Kongeriget, og finde Vi, at Grundbetingelsen for samme bør være en bestemt Troesbekiendelse, som maa gielde for Secten, saaledes som den fordres i Berlin og Hamborg og aflægges af Sectens Øverste paa ethvert Sted, hvor denne tilstedes frie Religionsøvelse, og ville Vi under denne Forudsætning ikke have noget imod, at de i og ved Kjøbenhavn værende Baptister tilstædes at samles til deres Religionsøvelse paa et bestemt Sted i Kjøbenhavn eller sammes Forstæder, ligesom det allerede er tilladt i Fredericia, og under de Betingelser, som Vi, paa Vort Danske Cancellies allerunderdanigste Forestilling desangaaende, nærmere ville bestemme, og hvorved der isærdeleshed maa sees hen til, at Secten ikke skal ud-

brede sig ved Bestræbelser for at gøre Proselyter, og at der stedse kan have nøie Kundskab om dens Medlemmer og om Børnenes Antal og Skolegang.

Efter at dette Anliggende er ordnet, ville Vi tilstæde, at Action bortfalder mod Pastor Kierkegaard og de flere Præster, som have vist sig overhørige imod Lovbestemmelsen om Daab af Baptisters Børn, dog at det betyder dem, at lignende Overhørighed ved anden Leilighed alvorligen vil blive anseet. Befalende Eder Gud!

Givet i Vor Residentsstad Kjøbenhavn den 30te Januar 1847.

Christian R.

I Slutningen af Christian VIII's Regeringstid skete det, at Pastor H. N. K. Rørdam i Ondløse og Stiftsprovst Tryde nægtede at døbe Baptistbørn, der trods Forældrenes Protest skulde føres til Daab; Mynster kæmpede endnu en Gang for Gennemførelsen af Plakaten af 27de December 1842, subsidiært for, at Sagen holdtes svævende; men nu var det forgæves. Kultusminister Madvig foranledigede Sagen afgjort den 24de November 1848, og Afgørelsen faldt ud til Fordel for Religionsfriheden.
